

3. Задля покращення бюджетного забезпечення економічної безпеки потрібно здійснити такі заходи, а саме:

- забезпечити стабільність і дотримання встановлених термінів бюджетного процесу, особливо в частині своєчасного ухвалення закону про Державний бюджет України;
- удосконалити процедуру бюджетного планування і прогнозування насамперед шляхом узгодженості та одночасності затвердження таких документів, як Державна програма економічного і соціального розвитку України та закону "Про Державний бюджет України" на відповідний рік;
- не допускати бюджетної розбалансованості, структурувавши бюджетні видатки у напрямі їх відповідності суспільним потребам та визначивши ефективні джерела доходів;
- оптимізувати практику фінансування дефіциту бюджету, заборонивши використання запозичень на поточні видатки.

Враховуючи, що фінансова безпека є одночасно і надсистемою, що серед інших містить складову бюджетної безпеки, і складовою економічної безпеки, яка, своєю чергою, представляє собою підсистему безпеки національної, нехтування проблемами забезпечення фінансової безпеки є прямою загрозою національній безпеці України.

Література

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія / О.І. Барановський. – К. : Вид-во КНТЕУ, 2004. – 759 с.
2. Василик О. Фінансова безпека / О. Василик, С. Мочерний // Економічна енциклопедія. – У 3-ох т. – К. : Вид. центр "Академія", 2002. – Т. 3. – 952 с.
3. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2011 рік, затверджені постановою колегії Рахункової палати України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ac-rada.gov.ua>.
4. Геєць В.М. Концепція економічної безпеки України / кер. проекту В.М. Геєць; Ін-т екон. прогнозування. – К. : Вид-во "Логос", 1999. – 56 с.
5. Звіти Міністерства фінансів, казначейської служби України про виконання державного бюджету за відповідний рік. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.minfin.gov.ua>.
6. Концепція фінансової безпеки України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ufs.com.ua>.
7. Кульпінський С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами / С. Кульпінський // Фінансова консультація : журнал. – 2000. – № 5. – С. 34-38.
8. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджена наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007 р., № 60. – 236 с.
9. Сухоруков А.І. Фінансова безпека держави : навч. посібн. / А.І. Сухоруков, О.Д. Ладюк. – К. : Вид-во ЦУЛ, 2007. – 192 с.
10. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – К. : Вид-во НІСД, 1997. – 144 с.

Горалько О.В., Горайська О.В. Бюджетная составляющая системы обеспечения финансовой безопасности

Осуществлено исследование бюджетной безопасности как неотъемлемой составной стратегии социально-экономического развития государства. Раскрыта сущность бюджетной безопасности, выяснено ее место в системе национальной, экономической и финансовой безопасности. Рассмотрены основные негативные тенденции, которые представляют существенные угрозы бюджетной безопасности Украины и предложены мероприятия относительно улучшения бюджетного обеспечения экономической безопасности.

Ключевые слова: бюджет, бюджетная безопасность, бюджетный дефицит, угрозы бюджетной безопасности, обеспечение бюджетной безопасности.

Goralko O.V., Gorajska O.V. Budgetary constituent of the system of providing of financial safety

Research of budgetary safety is carried out as inalienable component strategy of socio-economic development of the state. Essence of budgetary safety is exposed, her place is found out in the system of national, economic and financial security. Basic negative tendencies which present substantial threats to budgetary safety of Ukraine and the offered measures in relation to the improvement of the budgetary providing of economic security are considered.

Keywords: budget, budgetary safety, budgetary deficit, threat to budgetary safety, providing of budgetary safety.

УДК 338.242:001.895 Аспір. Н.В. Гунчак¹ – Львівський НУ ім. Івана Франка

ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Проведено системний аналіз ефективності державного регулювання процесу інтелектуалізації економіки України за такими формами та засобами державного регулювання, як: адміністративні методи, податкова політика, нормативно-правове регулювання, засоби програмування та планування розвитку, фінансово-кредитна політика, організаційно-інституційні засоби, засоби соціально-психологічного та інформаційно-роз'яснювального характеру. Визначено позитивні та негативні аспекти вітчизняного регулювання інтелектуалізації національного господарства за методами прямого й опосередкованого впливу.

Ключові слова: інтелектуалізація економіки, державне регулювання, система, ефективність державної політики.

Постановка проблеми. Важливість етапу оцінювання ефективності державного регулювання процесів інтелектуалізації національного господарства полягає у тому, що дає змогу сформулювати висновки відносно того, чому наявні чи відсутні належні передумови розвитку наукової та науково-технічної діяльності в державі, її результативності та порівняльних характеристик із розвиненими державами світу, якими є причини достатньої чи невисокої інноваційної активності суб'єктів господарювання, в якій мірі реалізується людський та інтелектуальний капітал для потреб зміцнення конкурентоспроможності реального сектору економіки.

З іншого боку, аналіз ефективності державного регулювання цих процесів є важливим для його подальшого вдосконалення, адже дає змогу визначити напрями, за якими реалізувалися заходи органів державного управління, та якою була їх ефективність і який інституційний, організаційний чи економічний ефект вони викликали, а також сфери, які практично не піддавалися державному прямому чи опосередкованому втручанню, і якими були їх наслідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методичні аспекти оцінювання ефективності та механізму державного регулювання інтелектуалізації економіки висвітлені в наукових працях М.Д. Лесечка,

¹ Наук. керівник: доц. О.С. Сухай, канд. екон. наук – Львівський НУ ім. Івана Франка

Н.М. Зубчинської, С.І. Бандура, В.П. Семиноженка, О.А. Мокій, М.С. Дороніної та А.І. Нечепуренко, В.Г. Савенко та ін. Однак варто зауважити, що на сьогодні проблеми державної політики сприяння розвитку процесів інтелектуалізації економіки досліджені недостатньо, тому існує об'єктивна необхідність наукової роботи у цьому напрямі.

Постановка завдання. Метою роботи є оцінювання позитивних та негативних аспектів державного регулювання процесу інтелектуалізації національного господарства в Україні та визначення за його результатами пріоритетних напрямів подальшого вдосконалення державної політики в аналізованій сфері.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що державне регулювання у будь-якій сфері здійснюється з використанням механізмів, інструментів та засобів, диференційованих за двома групами методів: економічних та адміністративних.

Протягом еволюції державного регулювання наукової, інноваційної та інтелектуальної сфери в Україні органами державної влади спочатку більше застосовувалися адміністративні методи. Йдеться про ліцензування освітньої системи, патентування результатів інтелектуальної творчої діяльності та ін. Відтак, на початку 1990-х років було ухвалено закони України у сфері інтелектуальної власності, зокрема – Закон України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", Закон України "Про охорону прав на промислові зразки", Закон України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг", Закон України "Про авторське право і суміжні права", Закон України "Про охорону прав на сорти рослин", Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції", Закон України "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем", Закон України "Про охорону прав на зазначення походження товарів", Закон України "Про захист економічної конкуренції". Пізніше було ухвалено Закон України "Про інноваційну діяльність", в якому чітко визначено поняття інновацій, інноваційної діяльності та механізмів і засобів її державного регулювання.

Ці та інші законодавчі та підзаконні акти і нормативно-розпорядчі документи склали законодавчу основу інноваційного розвитку та інтелектуалізації економіки. Проте наявність істотних недоліків і негативних тенденцій на сучасному посттрансформаційному етапі розвитку економіки, участь у процесах глобальної та Європейської економічної інтеграції актуалізують необхідність удосконалення елементів системи державного правового регулювання інтелектуалізації та її ролі в економічному розвитку.

Надалі, після ухвалення законів, що запровадили й установили принципи та інституціональну основу інтелектуалізації економіки, органами державного управління здебільшого застосовувалися економічні методи регулювання. Йдеться про податкові стимули щодо імпорту високих технологій, виробництва та продажу інноваційної продукції, зміни у вартості ліцензій, митному оподаткуванні охорони об'єктів інтелектуальної власності. Загалом таку послідовність потрібно розцінювати як логічну, оскільки адміністративні методи більше спрямовані на формування і закріплення базових умов господарювання у відповідній сфері, а подальше корегування чи регулювання потребує менш радикальних засобів, тобто економічних.

Але, на нашу думку, є підстави стверджувати, що як на початку 1990-х років, так і надалі в Україні не було сформовано повноцінної та раціональної системи державного управління і стимулювання процесів розвитку інтелектуалізації національного господарства. Очевидно, що на це є об'єктивні системні причини, адже істотними недоліками характеризуються більшість використовуваних у практиці 1991-2012 рр. методів, форм та засобів державного регулювання аналізованої сфери (табл.).

Табл. Переваги та недоліки державного регулювання інтелектуалізації економіки України

Форми, методи та засоби державного регулювання	Позитивні аспекти	Негативні аспекти
Методи прямого впливу		
Адміністративні методи	наявність розвиненої системи охорони об'єктів інтелектуальної власності, ліцензування окремих видів діяльності, обмеження недобросовісної конкуренції	наявність проявів адміністративного втручання у діяльність науково-дослідних установ, організацій; складність проходження дозвільних процедур із започаткування виробництва інноваційної продукції
	збільшення платоспроможного попиту на науково-дослідні та технічні роботи через прями державні закупівлі	складність і непрозорість процедури державних закупівель, інколи суб'єктивне їх ускладнення для науково-дослідних організацій приватної форми власності
Податкова політика	існує система пільгового оподаткування виробничих і торгових операцій з трансферу технологій та інноваційної продукції	надмірність сумарного податкового тиску та недостатність податкових стимулів для значного розвитку наукової, інноваційної та інтелектуальної творчої діяльності економічних агентів
Методи непрямого (опосередкованого) впливу (правові та економічні)		
Нормативно-правове регулювання	сформована певна система нормативно-правового забезпечення науково-дослідної та інтелектуальної творчої діяльності	відсутність у базових щодо інтелектуалізації економіки НПА конкретних механізмів її стимулювання; законодава база України не є достатньою правовою основою для інтелектуалізації національного господарства
Засоби програмування та планування розвитку	прийняття та реалізація програм інноваційного розвитку, програмування окремих його складових	незавершеність формування та непрозорість процесу стратегічного програмування інтелектуалізації економіки, нерівність доступу потенційних суб'єктів інноваційної діяльності до інформації
Фінансово-кредитна політика	закріплені механізми кредитування інноваційних проєктів на пільгових засадах; кредитно-грошове регулювання господарських процесів	мізерні обсяги фінансування заходів щодо посилення інтелектуалізації національного та регіональних господарських комплексів і покращання фінансового забезпечення інноваційних підприємств
Організаційно-інституційні засоби	створено регіональні інноваційні центри, удосконалюється система реєстрації інновацій	незавершеність процесу формування організаційної компоненти інституціонального базису національної та регіональних інноваційних систем
Засоби соціально-психологічного та інформаційно-роз'яснювального характеру	окремі заходи передбачені та реалізуються у програмах інноваційного розвитку, зокрема регіонального чи локального рівня	органами державного управління, зокрема на регіональному та субрегіональному рівнях ієрархії управління економікою не повною мірою використовуються засоби соціально-психологічного й інформаційно-роз'яснювального характеру

Наявність позитивних аспектів системи державного регулювання інтелектуалізації економіки ще не є свідченням виваженої державної політики у цій сфері. Навпаки, ці недоліки більш визначальні та утворюють практично непереборні перешкоди розвитку інтелектуальної творчої діяльності та використання її результатів для зміцнення конкурентоспроможності реального сектору економіки України.

Вони значною мірою зумовлені інституціональними перешкодами, що полягають передусім у недосконалості або відсутності дієвих стратегій та програм інтелектуалізації, проектів створення спеціальних економічних утворень інноваційної спрямованості. Зокрема, в Україні не завершена розроблення і введення в дію стратегічних та середньотермінових програм інноваційного розвитку. Так, серед регіонів нашої держави лише в Івано-Франківській області реалізується Програма розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності до 2015 р. Зрозуміло, що планових документів, які стосувалися б інтелектуалізації економіки в Україні, немає взагалі. У більшості областей завдання інтелектуального розвитку включені до стратегій і програм соціально-економічного розвитку.

До порівняння – в ЄС постійно реалізуються регіональні програми інноваційного розвитку, а часовий період їх планування становить від 5 до 10 років, розроблення здійснюється на конкурсних засадах із залученням державних службовців, наукових установ та громадських організацій і необхідних фінансових ресурсів.

Іншим важливим недоліком є і те, що в Україні так і не завершено процес формування організаційної компоненти інтелектуалізації економіки. Йдеться про сукупність державних організацій, установ, приватних підприємств, громадських, асоціативних об'єднань, орієнтованих на досягнення цілей і виконання завдань стратегій інноваційного розвитку. Так, у нашій державі на інноваційний розвиток спрямовується діяльність регіональних наукових центрів Національної академії наук України і Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, обласних підрозділів Українського науково-дослідного інституту науково-технічної та економічної інформації, перетворених у державні комерційні підприємства-центри науково-технічної інформації та інновацій. Натомість, практично не стимулюється та ініціюється створення технопарків та інноваційних структур (інноваційних кластерів, венчурних фондів, академічних інноваційних бізнес-інкубаторів). Як наслідок, на сьогодні із задекларованих 70 технопарків, інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів, центрів комерціалізації інтелектуальної власності, інноваційних венчурних фондів у західних областях України функціонують не більше ніж 15 таких структур.

Окрім цього, на сьогодні істотною вадою державного регулювання процесів інтелектуалізації економіки є незавершеність формування та непрозорість процесу стратегічного програмування, нерівність доступу потенційних суб'єктів інноваційної діяльності до інформації про пропозицію об'єктів інтелектуальної власності та запит на них, що безпосередньо пов'язана з організаційним та інформаційним забезпеченням інституціональної інфраструктури інтелектуального розвитку. Так, Державною цільовою еконо-

мічною програмою "Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки" передбачалося відкриття у 2009-2010 рр. сім центрів інформації, з них п'ять центрів – інформації на базі існуючих бізнес-центрів; 20 демонстраційних центрів з пріоритетів інноваційного розвитку, 10 контактних пунктів співпраці з країнами ЄС; 15 центрів передачі технологій для малих підприємств. У західних областях станом на 15 серпня 2011 р. інформація про діяльність таких органів відсутня [1].

Про наявність недоліків вітчизняного регулювання процесів інтелектуалізації економіки свідчать і порівняльні характеристики розвитку наукової і науково-технічної діяльності та комерціалізації її результатів в Україні з іншими державами світу. Так, у 2010 р. наукоємність економіки (частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП – показник інтенсивності досліджень та розробок) країн ЄС-27 становила 2,0 %, що у понад 3 рази перевищує значення для України. Причому інтенсивність досліджень і розробок у багатьох країнах є ще вищою. Для прикладу, у Фінляндії – 3,9 %, у Швеції – 3,4 %, в Японії – 3,5 %, у Південній Кореї – 3,4 %, у Данії – 3,1 %, у США – 2,8 %.

У період 2005-2010 рр. витрати на виконання наукових досліджень і розробок у країнах ЄС-27 збільшувалися з приростом у середньому на 3,1 % за рік. При цьому найбільша частка витрат припадала на підприємницький сектор – 61,5 %, тоді як в Україні – 55,7 %. Натомість в країнах ЄС-27 на сектор вищої освіти і державний сектор припадає 24,2 % і 13,3 % відповідно, коли в Україні – 6,3 % і 38,0 %. Отже, структура фінансування витрат на дослідження та розробки в Україні менш раціональна. 54,1 % загального обсягу витрат на дослідження та розробки в країнах ЄС-27 у 2011 р. було профінансовано підприємницьким сектором (більша частина цих витрат спрямовувалася на сектор матеріального виробництва) і 34,9 % – державним. Більше цього, в європейських країнах спостерігається залежність між збільшенням розмірів підприємств та активнішим фінансуванням заходів із досліджень та розробок, впровадження інновацій (частка витрат підприємницького сектору великих підприємств становила 80 % і більше).

Висновки. На сучасному етапі розвитку економіки в Україні ще не сформовано повноцінної та раціональної системи державного регулювання та стимулювання процесів інтелектуалізації національного господарства. Про це свідчать як невеликі обсяги науково-технічної та інноваційної діяльності, їх невисока ефективність, так і недостатня роль у зміцненні конкурентоспроможності економіки. На це є об'єктивні системні причини, адже істотними недоліками характеризуються більшість використовуваних у практиці 1991-2012 рр. методів, форм та засобів державного регулювання аналізованої сфери, а саме – нормативно-правового регулювання, податкової та фінансово-кредитної політики, адміністративних, організаційно-інституційних, соціально-психологічних, інформаційно-роз'яснювальних та планових засобів. Як наслідок – частка підприємств, які створюють нові технології, залишається недостатньою (19,2 % від загальної кількості промислових підприємств у 2011 р.) та зменшується в розрахунку на одне підприємство, а кількість підприємств, що створювали чи використовували високі технології, лише нез-

начно випереджає кількість підприємств, які займаються інноваціями (на 18,8 %), спостерігаються надмірні регіональні диференціації в цій сфері; за період 2003-2011 рр. кількість поданих заявок на винаходи зменшилася у понад 5 разів, а на об'єкти промислової власності – у 2,5 рази.

Незважаючи на істотне скорочення, науково-технологічний потенціал України, його людський капітал ще залишається достатньо потужним. Проте спостерігається надмірна концентрація фінансування інноваційної діяльності за рахунок власних коштів підприємств, зниження наукоємності ВВП, зменшення витрат на фінансування НДіДКР, негативні зміни в структурі інноваційного виробництва.

Література

1. Мокій А.І. Напрями вдосконалення інституціональної інфраструктури інноваційного розвитку західних областей України: Аналітична записка / А.І. Мокій, О.А. Мокій. – Інтернет-ресурс РФ НІСД у м. Львові. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.niss.lviv.ua>.
2. Лесечко М.Д. Соціальний капітал: теорія і практика : монографія / М.Д. Лесечко, О.Г. Сидорчук. – Львів : Вид-во ЛРІДУ НАДУ, 2010. – 220 с.
3. Соціальний капітал України: теоретико-методологічні основи формування : монографія / С.І. Бандур, Л.Г. Богущ, Т.А. Заяць та ін. / за заг. ред. С.І. Бандура. – К. : Вид-во РВПС України НАН України, 2010. – 210 с.
4. Економіка знань: виклики глобалізації та Україна : монографія / за заг. ред. А.П. Гальчинського, С.В. Львовичкіна, В.П. Семиноженка. – Харків : Вид-во ХФ НІСД, 2004. – 261 с.
5. Лапшина І.А. Розвиток людського капіталу України в процесі євроінтеграції : монографія / І.А. Лапшина. – Львів : Вид-во "Кальварія", 2008. – 332 с.
6. Порохня В.М. Моделювання впливу інтелектуального капіталу на інноваційний розвиток підприємства : монографія / В.М. Порохня, В.О. Лось. – Запоріжжя : Вид-во Класичн. приват. ун-тет, 2010. – 176 с.

Гунчак Н.В. Эффективность системы государственного регулирования интеллектуализации экономики Украины

Проведен системный анализ эффективности государственного регулирования процесса интеллектуализации экономики Украины по таким формам и средствам государственного регулирования, как: административные методы, налоговая политика, нормативно-правовое обеспечение, средства программирования и планирования развития, финансово-кредитная политика, организационно-институциональные средства, средства социально-психологического и информационно-разъяснительного характера. Определены позитивные и негативные аспекты отечественного регулирования интеллектуализации национального хозяйства по методам прямого и опосредствованного влияния.

Ключевые слова: интеллектуализация экономики, государственное регулирование, система, эффективность государственной политики.

Gunchak N.V. Efficiency of the government control system of intellectualization of economy of Ukraine

The analysis of the systems of efficiency of government control of process of intellectualization of economy of Ukraine is conducted after such forms and facilities of government control, as administrative methods, tax policy, normatively legal adjusting, facilities of programming and planning of development, financial policy, organizationally institutional facilities, facilities socially-psychological and information character. Certainly positive and negative aspects of the domestic adjusting of intellectualization of national economy after the methods of direct and mediated influence.

Keywords: intellectualization of economy, government control, system, efficiency of public policy.

УДК 631.15:658.011

Здобувач Л.В. Демедюк¹ –

Львівський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ПРИМІСЬКОЇ ЗОНИ

Досліджено тенденції розвитку особистих селянських господарств приміської зони. Проведено аналіз виробництва валової продукції в порівнянних цінах та окремих видів продукції. Порівняно показники розвитку особистих селянських господарств досліджуваного регіону та приміської зони. Визначено перспективи забезпечення сталості цих господарств.

Ключові слова: особисте селянське господарство, приміська зона, сталий розвиток.

Постановка проблеми. Особисті селянські господарства є основними виробниками продукції сільського господарства. Велика кількість таких господарств (понад 320 тис. у Львівській області у 2010 р.), визначальна роль у сільській економіці зумовлюють потребу у проведенні досліджень не тільки тенденцій їх розвитку, а й сталості розвитку. Згідно зі Стратегією сталого розвитку України, сталим є такий розвиток, який задовольняє потреби суспільства, не ставлячи під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Сталий розвиток – це система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності. В основі сталого розвитку лежать невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток [1]. Концепція сталого розвитку стосується не тільки сільськогосподарських підприємств, а й особистих селянських господарств, зокрема розташованих у приміській зоні.

Аналіз останніх публікацій. Вирішенню проблеми розвитку особистих селянських господарств та сталості сільськогосподарського виробництва присвячені праці П.С. Березівського, Н.І. Василенької, Ю.Є. Кирилова та І.В. Осадчук [1-3]. У країні прийнято Стратегію сталого розвитку України [4]. Однак Стратегією не передбачені заходи щодо забезпечення сталості розвитку особистих селянських господарств.

Мета статті. Метою цього дослідження є визначення тенденцій розвитку особистих селянських господарств приміської зони та напрямів забезпечення його сталості.

Виклад основного матеріалу. Особисті селянські господарства є однією з форм самозайнятості сільського населення, спрямованої на самозабезпечення продуктами харчування в умовах недосконалість соціально-економічних систем та неможливості отримання інших видів доходів на достатньому рівні. Основною їхньою перевагою порівняно з іншими формами зайнятості є значне зниження економічних і соціальних ризиків, хоча за низького рівня задоволення матеріальних і духовних потреб сільських жителів. Тому найбільшого розвитку такі господарства набувають в умовах соціально-еко-

¹ Наук. керівник: проф. О.А. Біттер, д-р екон. наук – Львівська державна фінансова академія